

JAN ŽIŽKA

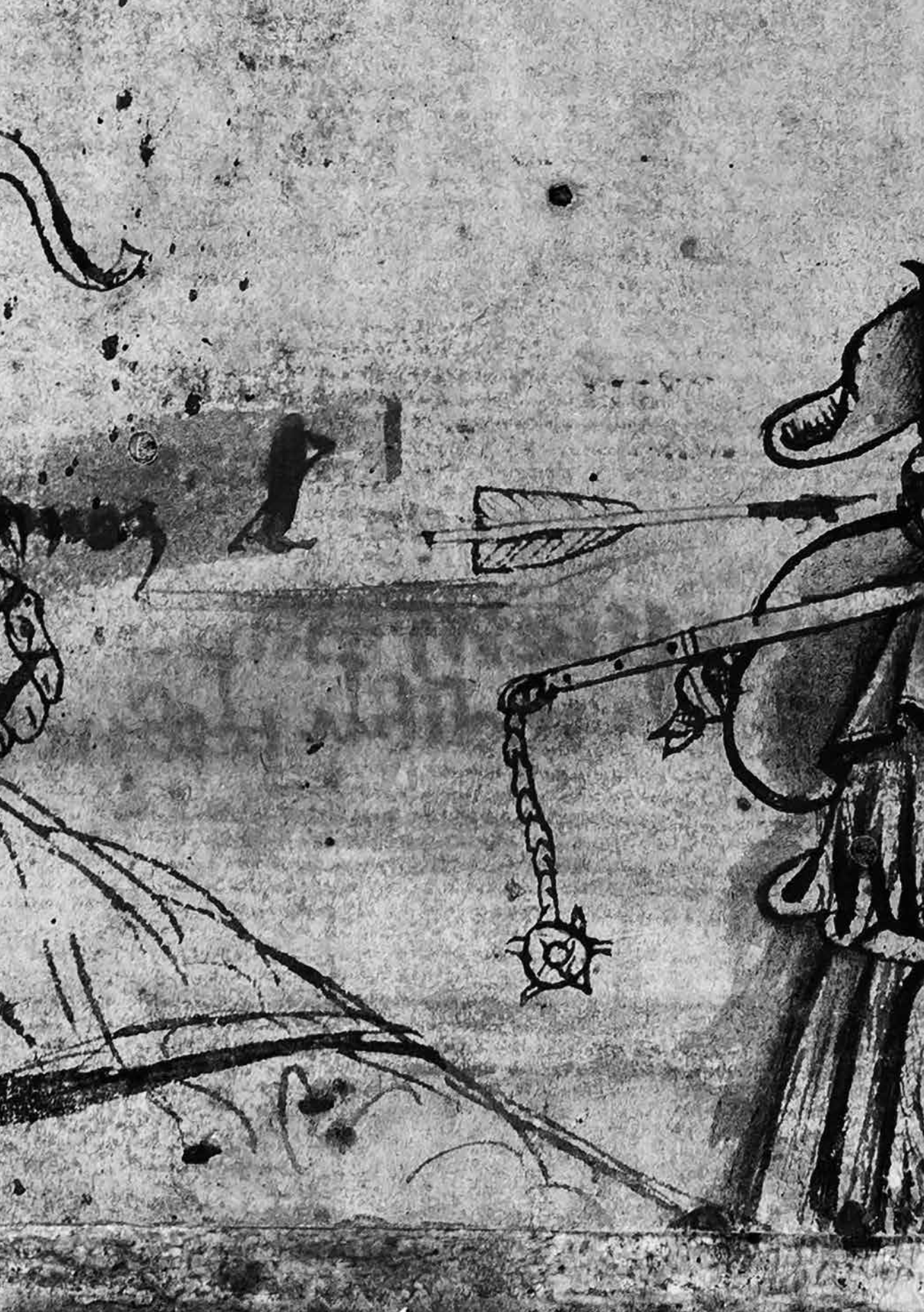
Život a doba husitského válečníka

Petr Čornej

Bnes

*Te pzetel se nelekate namnos svie nehledte pana sve° w sedzi miewgte
pron a smm korugte, a pzed nepraly neukelate, kjesto w sstam pama
tuygme bnoh nash, pam kzi kmemne, a naborzsteh se nezastawugme.
Piesen*

Thaborſky bratr

JAN ŽIŽKA

Život a doba husitského válečníka

Petr Čornej

Knih vznikla jako součást projektu GA ČR P405/12/G148

Kulturní kódy a jejich proměny v husitském období.

Lektorovali PhDr. Jaroslav Boubín, CSc., prof. ThDr. Otakar A. Funda, Dr. Theol.,
a PhDr. Zdeněk Vybíral, Ph. D.

Copyright © Petr Čornej; Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i., 2019

Photographs © Tomáš Blažek/MAFRA, CSP_Senohrabek/Fotosearch LBRF, Mary Evans/ČTK,

Fine Art Images/Heritage Image, Naděžda Jirásková-Röselová, Jana Kamková, Jiří Ployhar,

Phil Robinson/agefotostock, Jan Rychetský/ČTK, Martin Salajka, Martin Siepmann/

imageBROKER, Libor Sojka/ČTK, Petr Švancara/ČTK, David Taneček/ČTK, 2019

ISBN 978-80-7432-990-6

I. MLÁDÍ A ZRÁNÍ

- 15 Trocnov
- 33 Jméno Žižka
- 41 Člověk na okraji
- 65 V polských službách

II. PRAHA — ČECHY — EVROPA

- 83 Nový římský král: Zikmund Lucemburský
- 87 Souměstí nad Vltavou
- 90 Záhady pražského pobytu
- 97 Na dvoře královském
- 101 Pouta k Vyšehradu
- 103 Čtyři obraty Václava IV.
- 106 Dobývání hradů aneb O boji duchovním a tělesném
- 111 Svolání koncilu
- 114 Český reformní program
- 119 Zrychlený tep dějin
- 130 Přerod

III. ZROZENÍ VOJEVŮDCE

- 141 V předvečer bouře
- 150 První den revoluce
- 163 Život bez krále
- 171 Polnice sedmého anděla
- 181 Město Slunce
- 190 Skonání věků
- 199 Sudoměř

IV. TÁBOR A PRVNÍ KRUCIÁTA

- 221 Krvavé Velikonoce
- 232 Vyhlášení kříže
- 243 Polní velitel
- 253 Proti všem
- 271 Zápas o Prahu
- 292 Spory o bitvu

V. ŽIŽKA PŘED BRANAMI

- 303 Křehké spojenectví
- 312 Hledání krále
- 316 Boje na českém jihu a jihozápadě
- 324 Body zlomu
- 334 Prachatický masakr
- 342 Podstatné a vedlejší

- 352 Tenkrát na západě (a severozápadě)
366 Táborský rozkol
374 Slavné tažení
386 Čáslavský sněm

VI. JOBOVA NOC

- 399 Světlo v temnotách
409 Pražské vření
417 Hra o trůny
423 Svár o adamity
433 Dramata nevládného podzimu
440 Zikmundova katastrofa: Kutná Hora — Německý Brod
454 Pád Jana Želivského
465 Litevský kníže
477 Žižkovi bojovníci

VII. ČESKÝ VÝCHOD

- 489 Rozchod s Tábořem
493 Nový počátek
500 Hořice
506 Konopiště — Kalich — Panna
512 Strauchův dvůr: revoluce na rozcestí
523 Základy Žižkova svazu
535 Uherský hlavolam
542 Svatohavelská aliance
551 Hejtmanova ofenziva
561 Libeňský mír
569 Na prahu věčnosti
580 Pozůstalí

VIII. TVÁŘ VE STÍNU

- 589 Jaký byl
596 Na soudu historiků

- 609 Obrazová příloha
658 Závěrečné slovo
661 Poznámky
761 Prameny a literatura
809 Obrazový materiál
819 Rejstřík osobní
839 Rejstřík místní
851 Summary

„Princi, nad českým královstvím
Nevládne zákon, zato stín
Loupeží, pychu, klid tam ruší.
Pouze s průvodem ochranným
Lze cestovat tím územím.
To pro mě není, na mou duši!

...

Právo tam není domovem,
marně byste ho hledat chtěli.
Lapka s tulákem vládnou všem.
Slabý je bit, silný je smělý.“

Eustache Deschamps

I.

MLÁDÍ A ZRÁNÍ

TROCNOV
JMÉNO ŽIŽKA
ČLOVĚK NA OKRAJI
V POLSKÝCH SLUŽBÁCH

esto w Kralovstwj Českém Budějovice.

1
2
16
6
2

Milcůž.

hluboký
Anenlora
Prahy
Klabova,
trůbené.

← České Budějovice (na vedutě z roku 1602), královské město vzdálené čtyři hodiny chůze od Trocnova, bylo centrem Žižkova rodného kraje.

TROCNOV

Udělejte si sem někdy výlet či vycházku! Je to půvabné místo, vzdálené jen 16 kilometrů jihovýchodně od Českých Budějovic, pouhých několik desítek minut od železniční stanice a snadno dostupné z Borovan i Trhových Svinů. Přibližně kilometrová okružní procházka trocnovským areálem návštěvníka pohladí po duši. Vede od Památníku Jana Žižky nejprve po louce, poté po okraji smrkového lesa, který na prahu moderní doby nahradil původní dubinu, brzy se stočí k Žižkovu balvanu a poté obloukem zamíří kolem zbytků jednoho ze zdejších dvorců a přilehlých rybníčků k výchozímu bodu, někdejší hájovně a sousední budově s malým muzeem. Kdysi to býval poplužní dvůr. Odtud, hned u cesty, vidíme kameny vyznačený půdorys druhého dvorce. Půjdeme-li odtud jižním směrem, vyvstane před naším zrakem působivé modravé pásmo Novohradských hor. Hranice s Rakouskem se zdá za jasného počasí na dosah. Zvlněná a pozoruhodně tichá okolní krajina dozajista potěší oči. Ve druhé polovině 14. století však nebyl život v tomto zdánlivě zapomenutém koutu české země žádnou idylou.

Podle pověsti, doložené až po třicetileté válce, se nejslavnější český válečník a úspěšný husitský vojevůdce Jan Žižka narodil, podobně jako jiní hrdinové, za prudké bouřky, která předurčila jeho život. Těhotná žena, která si vyšla do blízkého háje nasbírat houby (v jiné verzi dohlédnout na čeleď sklízející seno), se před náhlým náporem přírodního živlu musela schovat pod mohutný dub, kde povila syna. Symbolika je to krystalicky čistá. Silný syn silné matky měl jako dub čelit mocné a dlouholeté bouři, která v létě 1419 zasáhla České království. Z nastíněné pověsti vytěží kritický badatel jedinou realii. Uctíváný Žižkův dub, který neodolal systematickému poškozování ze strany pasáků i pošetilých zvědavců, odnášejících si úlomky větví na památku, padl na samém sklonku 17. století. Nebyl zdaleka jediný. Zdejší velké duby sloužily už po roce 1550 jako materiál pro výrobu masivních a trvanlivých koryt, popřípadě jako dřevo k sušení sladu ve vrchnostenských pivovarech.¹

Ve skutečnosti vůbec nevíme, kdy a kde budoucí vojevůdce spatřil světlo světa. Bezpečně neznáme ani jeho rodiče a současně se můžeme toliko dohadovat, v jakém kostele obdržel při křtu tehdy nejobvyklejší mužské jméno Jan. V Čechách se tak v oné době jmenoval minimálně každý osmý muž, v pozdně středověké Paříži dokonce každý třetí. Obvyklé jméno, odkazující k Janu Křtiteli či k Janu Evangelistovi, stojí na počátku neobyčejného života.²

Jan se jistě mohl narodit v Trocnově, ale jeho kolébka mohla stejně dobře stát i jinde v blízkém okolí. Třeba na hrádku u Ostrolovského Újezda, ani ne půl

Žižkův trocnovský památník, vybudovaný roku 1908 na údajném místě vojevůdcevo narození.

hodiny chůze od Trocnova, nebo v nedalekých Ledenicích. Variant je více. I když zprávy o Žižkově trocnovském původu jsou starší, Trocnov jako vojevůdcovo rodiště výslovně uvádí až správce borovanského panství Jan Nydrthan roku 1569. Ve zprávě zaslané panu Vilémovi z Rožmberka mluví o trocnovském statku, „kde se Žižka rodil“.³ Pověstný fabulátor Václav Hájek z Libočan byl sice v roce 1541 opatrnější, přesto mírně nepřesný. Žižka se podle něho psal z Trocnova, „jenž jest nyní malá véska pánuov z Rozmberka“. Kronikář tak anticipoval blízkou budoucnost, protože Rožmberkové zabrali statky borovanského kláštera, mezi nimi i Trocnov, až roku 1564. Tolik pro pořádek.⁴

Křest, bránu všech svátostí, přijal maličký Jan v některém z blízkých kostelů. Pověst říká, že ve farním kostele sv. Martina ve Střížově, kontakty Žižkových příbuzných pak hypoteticky směřují k farnímu kostelu sv. Václava v blízkých Borovanech. Střížov, vzdálený půldruhé hodiny chůze na západ od trocnovských dvorců, se nicméně zdá pravděpodobnějším místem. V následujících dobách totiž Trocnov, poprvé písemně připomínaný až v roce 1378, náležel do střížovské farnosti. Ve Střížově se také zachovala stará kamenná křtitelnice (nyní součást expozice trocnovského Památníku Jana Žižky), tradičně spojovaná s vojevůdcovým křtem. Jakýkoliv pramenný doklad pro toto tvrzení však chybí.⁵

Pokud Jan vstoupil do křesťanského společenství opravdu ve Střížově, pak ho nejspíš pokřtil zdejší farář Buzek, dle jména snad příbuzný se šlechtici, kteří měli ke kostelu sv. Martina patronátní právo a zároveň vlastnili střížovský statek. Byli to Jan, Buzek i další nejmenovaní bratři (snad Vyšata a Ctibor) z Machovic. V květnu 1368 si farář Buzek (zesnulý na počátku roku 1370) vyměnil místo s jakýmsi Chýnou, dosavadním kaplanem na hrádku v Lomnici (nad Lužnicí). Roku 1389 však už Střížov nepatřil zemanům z Machovic, nýbrž panu Vilémovi z Landštejna. Pro Žižkův životopis mají tyto zdánlivě podružné detaily značný význam. Vnučkem jednoho z bratrů Machovců, usedlých v okolí Hluboké, respektive v oblasti mezi Strakonice a Protivínem, byl známý táborský hejtman Chval Řepický z Machovic. Čechy jsou malé a lidé v regionech se dobře znali. Jan Žižka a o generaci mladší Chval Řepický se tak zřejmě potkali ještě v předrevolučních letech.⁶

Datum narození Jana Žižky lze odhadnout pouze přibližně. Vědeckých střetů i vášní se kolem tohoto problému rozhořelo kdysi víc než dost. Po několik desetiletí se badatelé zuřivě přeli, zda se budoucí hejtman narodil přibližně v roce 1370, nebo kolem roku 1360. Teprve v posledních desetiletích zvítězilo mínění o správnosti druhého data. Pádové důvody jsou přinejmenším dva. Toponymum (místní jméno) Trocnov je poprvé doloženo v listině z 3. dubna 1378 a ani archeologické nálezy nepotvrdily existenci lokality před rokem 1350. Ve zmíněné listině se vůbec poprvé objevuje i „*Johannes dictus Zyzka de Trucznow*“, tedy Jan řečený Žižka z Trocnova. Ten spolu s Oldřichem Drohovcem z Omleničky vystupoval jako svědek na manželské smlouvě uzavřené v Českém Krumlově v souvislosti se sňatkem Mikuláše Plachty z Boršova a Kateřiny z Chuchelce.⁷ Vědecký spor, zda smlouvu pečetil pozdější husitský válečník, nebo jeho stejnojmenný otec, se dnes ukazuje jako irelevantní.⁸ Nikdo z prokazatelných vojevůdcových

Jan Žižka z Trocnova se poprvé objevuje 3. dubna 1378 jako svědek na listině, kterou Mikuláš Plachta z Boršova pojistil věno své manželce Kateřině.

příbuzných neužíval přízvisko, respektive příjmení, *Žižka*. Nebylo to tedy jméno rodové, nýbrž označení vzniklé na základě charakteristického individuálního rysu. Jan Žižka tak byl nejpozději na jaře 1378, v posledním roce vlády českého krále a římského císaře Karla IV., zletilý a oprávněný vykonávat úřední úkony. Dosáhl tudíž přinejmenším čtrnácti let, věku, který dělil chlapectví (*pueritia*), vymezené sedmým a čtrnáctým rokem, od jinošství (*adolescencia*), končícího zpravidla ve čtyřiaadvaceti letech. Jan se tudíž narodil nejpozději na počátku roku 1364, pravděpodobně ale o něco dříve, snad v rozmezí let 1360–1363.

Na otázku, kdo byl otec Jana Žižky, když Jan Žižka starší neexistoval, nedovedeme uspokojivě odpovědět. Asi nejschůdnější, ač nikoliv stoprocentní řešení nabízí záznam v nekrologiu minoritského kláštera v Českém Krumlově. Nekrologium je v podstatě kalendář, do něhož se k jednotlivým dnům zapisovala úmrtí

	KL	Decemb̄ h̄ dies xxxi l xxx
	f	O geruy clyk O fiat andreas p̄dicato
xii.ij	G m	virgane vng z m
	A m	
xv.ij	B	Barbare vng z m
	e	nomia Sabe alb
	d	Nicolaus ep̄i z ef gessyko brascatoris a woslow
vii.ij	e	ambrosij ep̄i z ef
		O p̄sta venator d̄ni gregoris pater ioh̄is
		D̄ni s̄zboris n̄r iohanna z cotornices
		sue d̄nbe katherine z̄n p̄dece s̄b̄z s̄ns
		O nycolaus d̄n miltow p̄ans aia s̄e date m̄ s̄x
		O s̄ym̄o d̄wylly O fiat s̄ydus nowians
		O domicellus petrus filius d̄ne barbare z̄d̄ni henrici d̄rosenber
		O d̄na kacie vxo: Botowzoms̄ h̄ sepulta

Zápis v nekrologiu českokrumlovského minoritského kláštera, týkající se snad zesnulých rodičů a manželek Jana Žižky.

členů konventu, ale i laických věřících, spjatých s klášterem či řádem. Záznamy připomínaly jejich památku, měly však i jiný účel. Upozorňovaly řeholníky, že se mají za duše zemřelých modlit, popřípadě za ně sloužit zádušní mše. Tyto bohoslužebné úkony se daly objednat a zaplatit, což církevní instituce vítaly, neboť tak rozmnožovaly své finanční příjmy. Rozmach modliteb a mší za mrtvé byl pro pozdní středověk příznačný. Souvisel s vírou v očistec, místo, kde zemřelí, obtížení v okamžiku fyzické smrti lehkými, nikoliv smrtelnými hříchy, trpí v očistném ohni, který je připravuje na Poslední soud. Míru útrap a délku jejich trvání mohli pozůstalí na pozemském světě zkrátit právě zaplacením modliteb a mší, neboť z očiště nevedla cesta do pekla, nýbrž pouze do nebeského království. Poněvadž existence očiště neměla přímou oporu v Bibli a protože víra v něj byla úzce spjata s finančními zájmy, stávalo se „třetí místo“ posmrtného světa, dodatečně vsunuté mezi ráj a peklo, postupně předmětem kritiky. Na přelomu 14. a 15. století však většina věřících o realitě očiště nepochybovala a snažila se ulehčit svým blízkým posmrtný osud.⁹ Možná tak uvažoval i muž, který někdy kolem roku 1400 dal do českokrumlovského nekrolgia učinit záznam na památku svých rodičů a manželk.

Zápis, na němž se postupně podíleli čtyři písaři, uvádíme v novočeském překladu: Na svátek „Mikuláše biskupa a vyznavače. Ješek sladovník z Krumlova. Zemřel Peška, lovcí pána. Řehoř, otec Jana řečeného Žižka, matka Johana a manželky jeho obě Kateřiny s předky svými“. Pro úplnost, a hlavně pro srovnání přidáváme znění latinského originálu. „*Nicolai episcopi et confessoris. Gessiko bra-seator de Crumlow. Obiit Pesca venator domini. Gregorius pater Johannis dicti Syzkonis, mater Johanna et contorales sue ambe Katherine cum predecessore suis.*“¹⁰

Vzpomínky na jmenované zesnulé se dle data vztahovaly ke dni sv. Mikuláše (6. prosince), v pozdně středověkých Čechách velmi oblíbeného světce. Večer před jeho svátkem (vigilii) tradičně vyplňovaly bujaré koledy, pořádané především studenty nižších škol. Českokrumlovský sladovník Jan (Ješek) neměl s následně zmiňovanými osobami nic společného; záznam o něm byl učiněn až dodatečně. Lovčího Pešku známe jako psovoda pana Oldřicha (I.) z Rožmberka, který na svého služebníka pamatoval v závěti, pořízené 16. února 1390. Jelikož další text pokračuje na stejném řádku, musel vzniknout až po tomto datu, respektive po smrti lovcího, který roku 1390 prokazatelně ještě žil.¹¹ Rok 1400 se tak jeví jako přibližné (či spíše orientační) datum, kdy se Jan, řečený „Syzka“, rozhodl připomenout památku členů své rodiny. V posledních desetiletích převážil názor, že se záznam opravdu týká pozdějšího válečníka Jana Žižky, byť zde není uveden s predikátem (z Trocnova), který by ho průkazně identifikoval.¹² To ovšem nemusí nic znamenat, protože zápisy nebyly formalizované a predikát chybí i v případě pana Mikuláše Zajíce z Valdeka.¹³ Podstatně závažnější je námitka jazykového charakteru. Grafický záznam sykavek (s, š, z, ž) ve středověkých a raně novověkých latinských, německých i českých textech býval víc než rozkolísaný a často závisel na písařově zvyku, ne-li libovůli. V případě, že čeština nebyla písařovou mateřtinou, se správné podoby jména nemusíme vůbec dobat.

Jméno v nekrologiu tak docela dobře mohlo označovat i člověka jménem *Šiška*. Ostatně přepis jména *Žižka* má řadu variant i v případech, kdy jde průkazně o husitského válečníka.

Přistoupíme-li na domněnku, že zápis dal opravdu pořádit budoucí husitský hejtman, pak se jeho rodiče jmenovali Řehoř (původní latinská forma Gregorius) a Jana (Johana). Matčino jméno nepřekvapí, bylo běžné. Nápadněji však působí jméno otcovo. Ve šlechtických kruzích, a to ani v kruzích nižší šlechty, k níž majitelé Trocnova náleželi, se nevyskytovalo často. Mezi svěcenci pražské diecéze, tj. v řadách osob určených ke kněžské dráze, obsadilo dvacáté místo (přibližně 1 % ze všech evidovaných jmen), v případě jejich otců dokonce až místo třicáté (0,6 %). Tato zjištění potvrzují, že jméno řeckého původu (ve významu *bdělý, pozorný*, v latině přeneseně *strážce stád, pastýř*) mělo značnou oblibu v církevních kruzích. Odkazovalo k významnému papeži Řehořovi I. Velikému (590–604), jednomu z církevních učitelů, obecně pak ke kněžské službě jako pastýřské činnosti. Při křtu je nejspíše dostávali synkové, s nimiž se počítalo pro duchovenskou dráhu. V městských i vesnických kruzích se jednoznačně frekventovalo častěji než v rámci vysoké a nižší šlechty. Přesto na Českokrumlovsku a Českobudějovicku evidujeme na sklonku 14. století mezi nižšími šlechtici minimálně jednoho Řehoře, který teoreticky mohl být Žižkovým příbuzným. Byl jím Řehoř z Cipína a Pasovar, člen rozrodu vladků z Doudleb.¹⁴ Za jakých okolností (a zda vůbec) se Řehoř, ať už pocházel odkudkoliv, ocitl na Trocnově, doložit a vysvětlit neumíme. Pokud jde o Janovy zesnulé manželky, je vše jasné. Obě obdržely tehdy nejmódnější ženské jméno Kateřina, odkazující ke vždy čisté Kristově nevěstě, jejíž kult pěstoval císař a král Karel IV. Okolnosti sňatku ani dobu a místo úmrtí obou žen neznáme. Z faktu, že je Jan Žižka (Syzka) přežil, se dá usuzovat na smrt v důsledku porodu, popřípadě epidemické choroby. Ale to vše jsou jen spekulace.

Kdyby Řehoř skutečně vlastnil Trocnov, pak by byl, asi spolu s bratrem, zřejmě jeho prvním, nanejvýš druhým majitelem. Poctivě prováděné archeologické výzkumy nenalezly žádné důkazy o existenci lokality před polovinou 14. století. Přitom širší trocnovské okolí bylo osídleno podstatně dříve. Souvislejší zalidnění zdejší krajiny dokládá hradiště v Doudlebech i slovanská pohřebiště z 9. století u Ledenic. Těmto poznatkům odpovídají nálezy raně středověké a vrcholně středověké keramiky i první písemné zmínky o celé řadě vesnic, prokazatelně existujících už na konci 12. věku (Borovany, Olešnice, Todně), i svědectví jazyka. Třeba Ostrolovský Újezd (dříve též Újezdec) musel vzniknout nejpozději kolem roku 1200, kdy zakládání Újezdů a Újezdců (území vymezené objetím, respektive ujetím) pozvolna končí. Některé vsi v sousedství Trocnova se však v písemných dokumentech objevují pozdě, až po roce 1350 (Strážkovice, Radostice, Rankov, Čerejev, Dvorec, Mysletín, Jedovary), byť tu archeologie prokázala starší osídlení. Není to nezvyklé. První písemná zmínka o určitém sídlišti se často objevuje až dlouho po jeho vzniku. V případě Trocnova však shodně mlčí hmotné i písemné prameny. Jako by právě jeho založením končil v regionu proces středověké kolonizace, která v Čechách ustala kolem poloviny 14. století.

Kolem 9. července se Zikmund rozhodl ještě pevněji utáhnout smyčku. Do areálu poničené Malé Strany vyslal uherské bojovníky a slezského knížete Ludvíka II. Břežsko-Lehnického pověřil dobytím Saského domu a malostranských mosteckých věží, strážných husitskými posádkami. V který den se akce uskutečnila a do jaké míry byla úspěšná, říci nedovedeme. Kníže Ludvík se údajně zmocnil jedné z věží a zajal při tom 100 „kacířů“, což je údaj nepochybně přemrštěný.²³⁸ S těmito potyčkami možná souvisel i dobrodružný kousek několika husitů, kteří se vydali přes most na Malou Stranu, avšak před přesilou Němců a Uhrů vzali nohy na ramena. Neslavně dopadl též pokus bojovně naladěné husitské skupiny vypravit se k malostranskému břehu po vodě a vyprovokovat křížáky k šarvátku. Jedna z pramic se na ústupu uprostřed řeky převrhla.²³⁹

Větší a zajímavější střetnutí se odehrálo v pátek 12. července před Újezdskou branou v blízkosti ruin kartuziánského kláštera. Zikmundovi Uhři zde napadli poměrně velký tábořský oddíl, přičemž prý několik desítek nepřátel zabili a údajně zajali 156 žen, „které měly vlasy zastřížené jako muži a byly opásány mečí“ a jako zbraň užívaly „kameny“. Obrovský údiv budilo jejich oblečení, nosily prý „kalahoty a holínky“.²⁴⁰ Setkání s tábořskými „amazonkami“, vyhlížejícími jako mužatky (*viragines*), považovali křížáci za prvotřídní senzaci. I když shodně popisují tábořské bojovnice rovněž další katoličtí autoři, dá se jen těžko určit, jak dalece jejich slova reflektovala realitu a do jaké míry se v nich uplatnila tradiční topoi, motivovaná snahou prezentovat co nejpůsobivěji husitskou zvrácenost. Texty husitské proveniencí totiž o vzhledu a oblečení bojovných tábořských žen nic neříkají a ani ikonografický materiál nevydává žádná překvapivá svědectví. Na bojující ženy, nesporný dějinný fakt i jedinečný jev revolučního táborství, si však nemohl zvyknout ani Jakoubek ze Stříbra („Neb velmi neslušný jest, jako svini pancíř, tak ženě boj.“)²⁴¹ a za exces, odporující vžitým křesťanským hodnotám a rozcházející se s gotickým vnímáním ženy, považovala tento způsob emancipace jistě i většina husitů. Táborství tak v praxi naplňovalo starozákonní vzory (Debora, Júdit) a dávalo najevo, že ctitelky božího zákona mohou, pokud chtějí, válčit za svaté pravdy i tělesně. S případy bojujících žen se v této době setkáváme také v západokřesťanském kulturním okruhu, i když nebyly zcela běžné a vyvolávaly úžas. Stačí vzpomenout Janu z Arku, hraběnkou Jeanne de Montfort (rovněž bojovnicí ze stoleté války) či uherskou šlechtičku Cecílii ze Svätého Jura (u Bratislavy), manželku Isztvána Rozgonyiho (Štěpán, respektive Štefan z Rozhanovců), velící lodím, které roku 1428 ostřelovaly z Dunaje Turky obsazenou pevnost Golubac. Urozenou paní odměnil sám král Zikmund, když jí za prokázanou odvahu daroval tři vesnice. Zdánlivě přesný, leč vysoký počet tábořských bojovnic zajatých na levém vltavském břehu budí nedůvěru, což však neplatí o jejich osudu. Na část z nich čekala planoucí hranice, zbývající skončily neznámo kde a jak.²⁴²

Houstnoucí atmosféra se dala v horkém počasí krájet. Husité v obléhané Praze měli nervy napjaté k prasknutí. Cítili, že Zikmund udeří. Nevěděli kdy, ale tušili, že to bude brzy. Důsledky dlouhého čekání se negativně projevíly v sobotu

13. července, v den sv. Markéty, kdy početný křižácký oddíl přebrodil Vltavu a vjel na Špitálské pole, předstíraje útok na město. Za hlasitého zvuku radničního zvonu se proti němu Poříčskou branou neuspořádaně vyhrnuly zástupy husitů, kteří, strženi davovou psychózou a nerespektující příkazu hejtmanů, chtěli v praxi dokázat odhodlání hájit boží zákon. Na rovinatém terénu za útlukem pro malomocné neměli proti jízdním křižákům naději obstát. Neuvážené počínání je stálo řadu obětí, jejichž počet se pohybuje od dvanácti do padesáti osob. Nejnižší číslo samozřejmě udávají husitští autoři, kteří zaznamenali i spořádaný ústup nepřátel zpět přes Vltavu. Hejtmani v pravobřežní Praze dobře věděli, co se nepovedlo. Okamžitě začali zjednávat nápravu s cílem předejít nekázní a živelnosti. Zato v Zikmundově štábu vládla spokojenost. Průzkum bojem se zdařil dokonale.²⁴³

Generální zkouška posloužila ve skutečnosti jako klamný manévr, jehož cílem bylo přesvědčit husity, že další, tentokrát podstatně větší křižácký úder povede znovu proti městským hradbám. Málokdo však předpokládal, že k zdánlivě zrcadlovému opakování přistoupí Zikmund hned následující den, v neděli 14. července.²⁴⁴ Klíčový okamžik nastal o nešporách, tedy v pozdním odpolední. Na Špitálské pole se opět vypravily početné jízdní oddíly, složené převážně z míšeňských a rakouských bojovníků, kteří to měli ze svých ležení k brodu nejbližší. Tentokrát však jejich část nezamířila k městskému opevnění, nýbrž (snad za zády pomocného sboru, který zaujal pozici na Špitálsku) pokračovala na východ až k mírnému zakončení vítkovského hřebene. Jeho úbočím (buď dnešní komunikací Pod Krejčárkem, nebo v místech nynější ulice Spojovací) pak vystoupala na dlouhé rovinaté návrší. Zde učinili křižáci půlobrat a rozjeli se neobydleným územím západním směrem k Žižkově fortifikaci na vrcholu Vítkova. Odjinud se na rozestavěnou husitskou pevnost zaútočit nedalo. Jižní i západní stráž, a zvláště severní svah Vítkova byly natolik prudké, že nasazení jízdy vylučovaly. Křižáčtí bojovníci rychle minuli vinici, které se snad už tehdy říkalo V ohradě a jejíž pojmenování zní dosud v názvu známé křižovatky.²⁴⁵ Odtud zbýval k stanovenému cíli přibližně jeden jediný kilometr.

Král Zikmund, který akci sledoval z Letné, i Žižka, pobývající na Vítkově, odkud mohl pohodlně monitorovat situaci v křižáckém ležení, měli o přesunu křižáckého jízdního sboru vcelku dobrý přehled. Zato lidé v pražském souměstí vnímali pouze situaci na Špitálsku a pohyby posádek Pražského hradu i Vyšehradu, udržujících husity v nejistotě, zda nenapadnou jejich pozice u novoměstských hradeb a u Kamenného mostu. Trvalo proto určitý čas, než pochopili, že hlavní úder směřuje na Vítkov. Nedokončená pevnost na jeho západní výspě se skládala ze dvou srubových staveb, spočívajících na kamenné podezdívce a obehnaných zídou, před níž dal Žižka na východní straně vykopat tři nehluboké příkopy, přetínající vítkovský hřbet těsně za jeho nejužším místem. Není vyloučeno, že nynější můstek před Národním památníkem překlenul terénní nerovnost, která tu zůstala po husitských příkopech, brzy rozšířených a prohloubených. Na jižní straně zakomponovali husité do svého opevnění viniční věž, původně snad součást rozlehlé vinice staroměstského nožíře Michaela Zweijara, podle jména

Němce, jenž husitskou Prahu, ať dobrovolně či nedobrovolně, opustil. Jeho dům U Zlatého půlkola v Michalské ulici (pozdější čp. 435) zabavila obec, která jej posléze za levný peníz prodala protonotáři staroměstské kanceláře a známému husitskému politikovi Zdimírovi ze Sedlce. Také Zweijarova vinice propadla konfiskaci a byla rozdělena na čtyři díly, jež se dostaly do rukou přívrženců kalicha. Vinic na Vítkově a na jeho svazích bylo ovšem více. V blízkosti Žižkova hrádku („*ultra Novum castrum in monte dicta Vítkova Hora*“) ležela Bernardova vinice, již za revoluce získal staroměstský řezník Franc, a nedaleko odtud se nacházela vinice číšníka (či hospodského) Mařika. Tu po porážce kruciáty obdržel bohatý husitský kupec Jíra Oremus spolu s Janem Mokronosem.²⁴⁶ Vinice, jejichž část postrádala v horkém červenci 1420 majitele, nevyhlížely asi utěšeně, byť jim slunečné počasí vyhovovalo.

Útočící křížáky ale sotva zajímala zelená idyla, kterou hnali své koně. Spíš jim v mysli utkvěla povídačka, že se husité na vrchu Vítkově klaní ďáblu. Přesun křížáckého sboru byl tak rychlý, že ve chvíli, kdy se jeho čelo ocitlo u prvního příkopu, mohla posádka Žižkovy tvrze jen zoufale snít o pomoci z pražského souměstí. Bez ní byla ztracena. Časový předstih a moment překvapení ale míšeňští a rakouští bojovníci nedokázali přetavit v konečný úspěch. Sílu jejich úderu rozměnil neširoký hřeben, jehož rozpětí činilo v severojižní ose 40–80 metrů, leč zužovalo se před příkopem chránícími oba sruby. Křížáci tak fakticky najížděli do jakéhosi trychtýře, což jejich postup podstatně zpomalilo. Princip byl stejný jako u Sodoměře, terén však odlišný. Žižkova vojenská genialita se názorně projevila. Jednooký válečník znovu předvedl své mimořádné taktické schopnosti i předvídatost a potvrdil, že zdaleka nespolehá na šablonu vozové hradby. To byl nepochybně jeden z rozhodujících faktorů, které rozhodly o osudu střetnutí.

Množství křížáků vyslaných k dobytí a obsazení Vítkova neznáme. Jejich počet se určitě nepohyboval mezi sedmi až osmi tisíci, o nichž hovoří Vavřinec z Březové. Tolik jízdních by si na úzkém návrší spíše překáželo. Proto lze, v neposlední řadě i vzhledem k následným ztrátám, snížit Vavřincův odhad zhruba na pětinu. I v takovém případě by měli křížáci nad obránci pevnosti asi dvacetinásobnou převahu, což skýtalo víc než dostatečnou záruku úspěchu. Anonymní husitský literát mluví, ač v básnické nadsázce, dokonce o tisícínásobné přesile! Počet obránců, čelících prvnímu náporu, udává Vavřinec z Březové podezřele přesně. Posádku pevnůstky prý tvořilo šestadvacet mužů a tři ženy. Nevyhlíží to příliš hodnověrně, i když tehdejší hrady hájily početně srovnatelné oddíly. Tři desítky lidí by však sotva ubránily nevysokou zídku proti křížáckému příboji.²⁴⁷

Útočící oddíly poměrně snadno zdolaly překážky v podobě prvních dvou příkopů a zmocnily se viniční věže. Prudký zápas se rozpoutal o třetí příkop a zeď chránící oba sruby. Situace obránců byla vskutku tragická, neboť postrádali šípky do kuší i prach do houfnic a k dispozici měli pouze obligátní sudlice, cepy a kameny, svezené sem ke stavbě fortifikace.²⁴⁸ Leč vzdorovali a prokazovali udatenství, vědomi si, že musí vydržet, dokud nedorazí posily z Prahy. Vavřinec z Březové se svým pověstným smyslem pro dramatickost vylíčil strhující scénu,

Jan Žižka a tábořská bojovnice zahánějí křižácké bojovníky z Vítkova (reliéf Josefa Malejovského na vstupních vratech do Národního památníku na Vítkově vznikl ve druhé polovině padesátých let 20. století).

kterak jedna z tábořských žen, ač beze zbroje, nehodlala opustit přikázané místo a zemřela s výkřikem „Neslušit věrnému křesťanu před Antikristem ustoupiti!“ Její chování a výrok až nápadně připomínají proslov a rozhodnutí Judy Makabejského podstoupit s hloučkem věrných bitvu, v níž židovský hrdina nalezl smrt (1 Mak 9, 10).²⁴⁹ Literární topos se v tomto případě prolнул s realitou natolik, že není v našich silách bezpečně rozlišit fikci a skutečnost. Od 19. století se husitská bojovnice stala emblematickou postavou, bez níž se neobejde žádné beletristické

ani filmové zpracování vítkovské bitvy. Vzpomeňme na Jiráskovy romány *Slavný den* (1879) a *Proti všem* (1894), na *Nový epochální výlet pana Broučka, tentokrát do patnáctého století* (1889) z pera Svatopluka Čecha, na *Čtení o Janu Želivském* (1953) od Zdeňka Vavříka i na závěrečný díl Vávrovy filmové trilogie. Ba nechybí ani na bronzových vratech, jež pro vstup do mauzolea Národního památníku koncipoval v roce 1957 Josef Malejovský.²⁵⁰ Tábořská žena se na nich ohání cepem po boku Jana Žižky, který sem, možná po obsazení viniční věže, přispěchal se svými lidmi a sám se zapojil do boje, ač netušíme, kolik křižáků zabil či zranil. V červencové pálavě prokázal na svůj věk obdivuhodnou fyzickou kondici. Málem tu ale přišel o život, „kdyby ho nebyli jeho lidé cepy vyrvali z rukou nepřátel“ (podle pozdního dramatického líčení dokonce křižáci „bratra Žižku svrhli již do příkopu“).²⁵¹ Takové štěstí naopak neměl hejtman míšeňského oddílu Heinrich z Isenburgu. K žalosti svých blízkých (k Praze se asi dostavil též jeho příbuzný Dietrich) i německých kronikářů na Vítkově padl, byť nevíme, v které fázi bitvy. Zcela určitě bojoval „na špici“, stejně jako Žižka, což byla povinnost každého velitele.²⁵² Odvaha a statečnost byly v jejich funkcích samozřejmostí.

Hrdinný odpor obránců Vítkova přispěl k obratu na bojišti. Husitská Praha sledovala útok na Žižkovu fortifikaci se zatajeným dechem, s úzkostí, v slzách i v modlitbách.²⁵³ Byla přesvědčena, že se rozhoduje o její bezprostřední budoucnosti, že v případě pádu Vítkova ji křižáci nemilosrdně sevrou, donutí kapitulovat a poté rozpoutají represe, jimiž prosluli už cestou do srdce Čech. Zatímco zvony pražských kostelů svolávaly husity k boji a vysílaly úpěnlivý vzkaz do nebes s prosbou o pomoc, ženy, tisknouce v náručí své děti, klečely na ulicích a žádaly Boha, aby nezapomněl na věrné křesťany.²⁵⁴ Některé se jistě obracely i k sv. Václavu. Není vyloučeno, že pátá strofa slavného chorálu s obecně známými verši „Nedajž zahynúti / nám i budúcím (!)“ vznikla roku 1420 v obležené Praze.²⁵⁵ V těchto vzrušených okamžicích se z Prahy vydala Horskou branou na Vítkov tolik žádaná posila, složená údajně z padesáti střelců kuší, kterých se obráncům Vítkova zoufale nedostávalo, a značného množství venkovských cepníků, nechráněných plátovou zbrojí.²⁵⁶ V čele oddílu kráčel kněz se svátostí Kristova těla, uloženou v monstranci či ve schráně zavěšené na dlouhé tyči. Podle pozdějších zpráv jím byl duchovní z kostela sv. Petra (Na Poříčí), jiný pramen mluví o knězi Vítovi Úpíckém, u kterého není jasné, zda ze severovýchodočeské lokality pocházel, nebo v husitské Úpici, postižené roku 1421 řáděním katolických Slezanů, přímo působil. Kněze doprovázel ministrant se zvonkem, oznamujícím přítomnost Božího těla, vyžadujícího patřičnou úctu. I husité pojímali své vojenské výpravy jako zbožnou pouť, sledující vítězství evangelických pravd a nápravu nepřítelů. Husitský sbor rychle vystoupal mezi vinicemi na jižním svahu Vítkova (přesun z Horské brány sotva trval déle než pětadvacet minut), vpadl překvapeným křižákům do levého boku a vyvolal v jejich řadách zmatek. Tento tah, nikoliv, jak byl přesvědčen Vavřínek, svátost v rukou husitského kněze, způsobil na bojišti zásadní zvrat. Část křižácké jízdy byla zatlačena k prudkému severnímu srážu a ostatní řady se daly na útěk přístupovou cestou.²⁵⁷

Nedlouhý boj si na straně poražených vyžádal snad až 200 obětí (jménem kromě Isenburga známe ještě Petra Hechtla) i ztrátu velkého množství koní. Zatímco německé a rakouské prameny mluví „skromně“ o 60–70 usmrcených, Vavřincův údaj o téměř třech stovkách zabitých křižáků vyhlíží v tomto kontextu nadsazeně. Tím více je na místě skepse v případě 500 mrtvých uváděných ve východočeské větvi *Starých letopisů českých*.²⁵⁸ Určitě jich bylo podstatně méně než v krvavé bitvě svedené před Vyšehradem o několik měsíců později. Ne všichni křižáci zahynuli na vítkovském návrší. Někteří utrpěli smrtelná zranění při pokusu o únik skalnatým severním srázem, jiní byli dostiženi a pobiti husity, kteří na ustupující nepřátele vyrazili z Poříčské brány, část se utopila při panickém brodění Vltavy. Tyto skutečnosti vyvracejí slova míšeňského markraběte Fridricha o organizovaném ústupu, byť utopených nebylo tolik, že se, jak píše autoři 16. století, o ně „řeka zastavila“.²⁵⁹ I to byl hojně užívaný dávný topos, uplatněný například v kronikářském vyprávění o slavném vítězství Přemysla Otakara II. u Kressenbrunnu.²⁶⁰ Mrtvolý padlých na Vítkově prý vítězové zbavili všech svršků, samozřejmě včetně tolik ceněné zbroje, a poté nahé položili „břichy“ na příkop. Po několika dnech je rozsekali na kusy a spálili, zřejmě vedeni touhou po odplatě za řádění křižáků na Letné. Podle pamětníka bylo na Vítkově nalezeno 144 mrtvých Němců a Uhrů (o jejichž podílu v bitvě se jiné prameny nezmiňují). To zní věrohodně, ovšem jen do chvíle, než si uvědomíme, že jde o násobek dvanáctky, již středověk vnímal v symbolické rovině jako číslo úplnosti. Jiní, asi padlí na útěku, byli pochováni pod Vítkovou horou.²⁶¹

Husitská Praha si vydechla. Ovšem pouze na chvíli, než si uvědomila, že protivník utrpěl jen malé ztráty, které na celkovém rozložení sil nic nezměnily. Pokus o obsazení Vítkova se mohl kdykoliv opakovat, s čímž počítal i Žižka. Nepřestával proto zdokonalovat zdejší opevnění. V tom mu pomáhal i Václav Koranda, který na Vítkov slíbil dodat, v očividné snaze ponižít a rozčítit mistra Křišťana z Prachatic, část mobiliáře ze staroměstského kostela sv. Michala. Rozštípané kostelní lavice ale ještě v Praze spálily tábořské ženy.²⁶² Jednooký hejtman nepochybně vybavil vítkovský hrádek i palnými zbraněmi, o jejichž užití v bitvě prameny mlčí. Tak lze nejspíš vysvětlit nálezy 15 kilogramů těžké kamenné koule o průměru 230 milimetrů, objevené na Vítkově roku 1954 známým historikem vojenství Janem Durdíkem, i skromné výtěžky dřívějších průzkumů (koule do praků a houfnic).²⁶³ Dělostřelba se však v pondělí 15. července nakrátko ozvala z Letné, odkud několik kul dopadlo na Staré Město, aniž způsobilo větší škody. Husité tedy ještě slavit nemohli. I proto Prahou v památný den sotva zněla nová píseň tábořského kněze Jana Čapka *Dietky Bobu zpievajme*, o níž referuje Vavřinec z Březové. Její text, hovořící o rozehnaní Němců, Míšňanů, Uhrů, Švábů, Rakušanů a „poběhlých [tj. odpadlých, zpronevěřilých] Čechů“, se pravděpodobněji vztahuje až k rozpuštění kruciáty v posledních červencových dnech.²⁶⁴

Asi nikdo mezi husity a křižáky 15. července netušil, že střetnutí na Vítkově rozhodlo o vojenském nezdaru křížové výpravy. Dělostřelba z Letné byla jen

ústupkem bojechtivým říšským knížatům a hrabatům, zklamaným neúspěchem na Vítkově. Sám Zikmund sice v nedělní podvečer 14. července roztrpčeně opustil letenské stanoviště, odkud sledoval dobývání Žižkovy fortifikace, avšak vystavit Prahu ostřelování z bombard a dalších palných zbraní nemínil. Proto jejich nasazení, jež by stejně k ničemu nevedlo, odmítl a dělostřelbu zastavil.²⁶⁵ Generální útok na pravobřežní souměstí riskovat ze známých důvodů nehodlal a po zmaru ataků na malostranské předpolí Kamenného mostu a na Vítkov, jejichž smyslem bylo Prahu ještě více izolovat a přimět k povolnosti, postrádal alternativní plán. Opakovat útok na Vítkov se Zikmund nechystal ze dvou důvodů. Žižka byl na něj připraven a ani případný úspěch by nic neřešil. Na vyhladovění husitů už spoléhat nemohl. Svátá Margita hodila v teplém létě srp do žita právě v polovině července, takže do pražského souměstí začalo Poříčskou a Horskou branou proudit tolik potřebné obilí, další rostlinné produkty i stáda masného dobytka. Plánovaná blokáda ztroskotala.²⁶⁶

Křížáci se jen obtížně smířovali s představou, že se útok na Prahu ani velká bitva neuskuteční. Děsili se sice husitů, kteří na Vítkově nelitostně a nemilosrdně pobíjeli své protivníky, vadilo jim ale, že přijdou o požitek z drancování i o slibovanou kořist. Válka, považovaná za velký svátek rytířstva a vzrušující dobrodružství,²⁶⁷ se u Prahy nekonala. Svě rozčarování si zklamaní bojovníci vybíjeli rozličnými způsoby, nejčastěji plundrováním a rekvizicemi, ale také pobíjením bezbranných vesničanů, včetně žen i dětí, a upalováním dopadených husitů. Ke všemu ještě v míšeňském ležení před Královskou oborou propukl 19. července požár, který strávil část stanů i bud. Po tomto zážitku se část křížáků rozhodla pro dobrovolný odchod a zamířila do svých domovů. Demoralizace, pramenící z vojenských neúspěchů, nečinnosti, nudy, horka, špatného zásobování, předražených potravin i svízelných hygienických podmínek, se v křížáckých řadách rychle šířila. Husité jim situaci pranic neulehčovali. V pondělí 22. července vtrhl dav rozhořčených pražských a táborských husitů na Staroměstskou radnici a vynutil si na nepříliš ochotných radních vydání sedmnácti zajatých Němců. Šestnáct upálili radikálové v sudech za městem, ovšem tak, aby na ně křížáci dobře viděli. Život darovali jedinému muži, řeholníkovi, který slíbil podávat pod obojí způsobou.²⁶⁸

Zikmundovi a českým katolickým šlechticům bylo zřejmé, že musí nalézt východisko ze slepé uličky, v níž se kruciáta po nezdaru na Vítkově ocitla. Každý den pronikavě zvyšoval vojenské náklady, pražské okolí na míle daleko devastovaly křížácké houfy, husité neměli důvod kapitulovat a Zikmund neztrácel ze zřetele hlavní cíl křížové výpravy — českou korunovaci. Nastal čas vážně jednat, pokud nemělo tažení ku Praze skončit naprostým fiaskem. Více než týden po bitvě na Vítkově se začínal zvolna vyjevovat její skutečný význam. Slavný husitský text *Audite, celi* (*Slyšte, nebesa*), ostře kárající Zikmunda za kruciátu proti vlastní zemi a datovaný 20. července 1420, se o střetnutí na Vítkově ještě nezmiňuje. Buď z taktických důvodů, nebo kvůli převládající nejistotě, co ještě křížáci podniknou.²⁶⁹ Nepodnikli už nic. Výsledek bitvy zhatil Zikmundovy původní představy

a jen opakovaně potvrdil, že na válečných polích se ryšavému panovníkovi zdaleka nedaří tolik jako v složitých diplomatických partiích.

Nyní nadešla chvíle pro české pány v Zikmundově ležení, aby dokázali, že platí jejich výrok: „My jsme Koruna česká, a ne ti burani.“²⁷⁰ Politicky sebevědomí šlechtici, považující sami sebe za jediné oprávněné reprezentanty zájmů českého státu, se zapojili jako prostředníci (slyšíme o Václavovi z Dubé, Aleši Holickém ze Šternberka a Mikuláši Divůčkovi z Jemniště) do předběžných rozhovorů s husitskou Prahou.²⁷¹ Bez dohody s ní bylo nemyslitelné, aby husité souhlasili se Zikmundovou korunovací. Víceméně jim šlo především, ne-li jediné o Prahu, jejíž zastoupení na slavnostním aktu ve Svatovítské katedrále se předpokládalo, stejně jako možnost, že město posléze přece jen Lucemburkovi otevře brány. Čtyřadvacet (českých a možná i moravských) pánů, přítomných v Zikmundově ležení, proto kolem 20. července nabídlo jménem svým i královým pražským představitelům jednání o případném slyšení (ve smyslu návrhů podaných nunciem Fernandem před 9. červencem) a o uzavření příměří. Praha tak ovšem nemohla učinit bez souhlasu svých venkovských spojenců. Nabídku nicméně neodmítla, rozhodnuta vytěžit z ní maximum. Požadovala však nejen možnost vyložit program čtyř artikulů katolickým teologům, ale také jeho vysvětlení v národních jazycích vybraným světským osobám z nejbližšího Zikmundova okolí.

Po rozličných peripetiích posléze k jednání opravdu došlo, pravděpodobně 25. července, a to na poničené Malé Straně, nedaleko Kamenného mostu. Scénérie to byla příznačná i přízračná. Katolickou delegaci tvořili akvilejský patriarcha Ludvík (II.) z Tecku, trogirský biskup Šimon Dominis z Dubrovníka a teologové i církevní právníci Pietro Paolo Vergerio, Martin Talayero z Tortosy i několik dalších mužů, včetně mistra Pavla z Prahy, který působil v roli tlumočníka. Milánský arcibiskup Bartolomeo Capra a pasovský biskup Georg Hohenlohe, ač přítomni na Pražském hradě,²⁷² se rozhovorů nezúčastnili. Mezi husitskými experty, vesměs členy pražské univerzity, zastával vůdčí roli energický Jan Příbram, horlivý stoupenec laického kalicha a stávající děkan artistické fakulty. Na výsledek rozhovorů, probíhajících za zavřenými dveřmi, netrpělivě čekali čeští šlechtici Zikmundovy strany a několik pražských hejtmanů i obecních starších. Třebaže se jednání neslo v konstruktivním duchu, k žádné dohodě nedošlo. Katoličtí bohoslovci zaujali v zásadě stejný postoj jako nedávno Fernando z Luga. Přiznali oprávněnost tří ze čtyř pražských artikulů a částečně uznali i přijímání pod obojí způsobou jako „dovolené a záslužné“, nicméně odmítli, že by to byl Kristův příkaz. Stanovisko koncilu, formulované v dekretu *Cum in nonnullis*, pro ně bylo nepřekročitelné. Přislíbit husitům slyšení na evropském fóru nechťeli a ani nemohli. Postrádali k tomu kompetence, které měl jen obecný koncil. Ač se zástupci obou stran rozcházeli s úsměvem na tváři a s nadějí v duši, ve skutečnosti dohodu mezi husity a Zikmundem pohřbili. Bez dobrozdání katolických teologů nemohl římský král souhlasit s legalizací laického kalicha, husité se pak přijímání pod obojí způsobou jakožto nezbytné podmínky spasení nehodlali

vzdát ani za cenu nejvyšších obětí. Nepochybně k zármutku českých katolických pánů, jejichž zprostředkování přišlo vniveč.²⁷³

Pražská husitská delegace na Malé Straně neustoupila, takže ani táborité či jiní radikálové jí nemohli upřít rozhodnost a zásadovost. To muselo uspokojit též Žižku, který se rozhovorů nezúčastnil, nesouhlasil s nimi a nejspíš je považoval za zmarněný čas. Rozhodně však přivítal stanoviska obcí Starého a Nového Města pražského, jež 26. července vydaly výnosy o zabavení majetku všech měšťanů, kteří opustili město ve chvílích nouze, odmítli s ním trpět a spojili se s nepřáteli. Nikdo z odběhlých nesměl být, ani na základě přímluv, přijat zpět. Byl to neklamný důkaz, že pravobřežní Praha již věděla o chystaném rozpuštění křížáckých vojsk. Shodou okolností víme, že purkmistrovský úřad na Novém Městě aktuálně zastával pasíř Vavřinec Kulhavý, majitel domu v Pasířské (nyní Palackého) ulici.²⁷⁴

Po ztroskotání malostranských rozhovorů nemohl už Zikmund na nic čekat, pokud chtěl alespoň částečně zachránit svou reputaci. Praha mu brány neotevřela, a tak jeho korunovace na českého krále, uskutečněná v neděli 28. července, měla trpkou příchuť. Konala se sice v pravé poledne na správném místě (ve Svatovítské katedrále) a provedla ji oprávněná osoba (pražský arcibiskup Konrad z Vechty) určeným diáděmem (svatováclavskou korunou, dovezenou z pevného Karlštejna) v přítomnosti výkvětu české i moravské šlechty, knížat a hodnostářů z ostatních korunních zemí i hostů z německých oblastí Říše, Uher, Itálie a Pyrenejského poloostrova, leč všichni vnímali, že patřičný lesk postrádá. Korunováním řádem Karla IV. předepsaná panovníkova cesta na Vyšehrad se v předvečer rituálu neuskutečnila, králův vjezd do pravobřežní Prahy pak nepřipadal vůbec v úvahu. Ostatně v katedrále absentovali i pražští konšelé, jejichž účast ovšem nebyla obligatorní. Tradiční obřad pasování přítomných mladých mužů na rytíře, z nichž si husitská propaganda učinila terč posměchu, nepřekryl pocitované nedostatky. Přesto byla česká korunovace Zikmundovým nesporným úspěchem. Neovládl sice pravobřežní Prahu a nepodrobil si husity v Čechách, avšak de iure nebylo možné jeho české královské důstojenství zpochybnit. Sám Zikmund si na něm očividně zakládal. Léta svého českého panování oficiálně počítal i uváděl od 28. července 1420. Nejen pro své přívržence v zemích Koruny české, ale pro celou křesťanskou Evropu byl Zikmund Lucemburský právoplatným a nezpochybnitelným českým králem. Účast předních českých a moravských pánů legitimitu pražského korunovačního aktu potvrzovala.²⁷⁵

Víme-li, že kolem 20. července pobývalo v Zikmundově blízkosti čtyřiašedesát českých pánů (možná včetně Moravanů), lze se pokusit o jejich alespoň přibližnou identifikaci. Tu nabízejí především listiny vydávané Zikmundovou kanceláří od konce června do konce října 1420 a evidující osoby, jež se pohybovaly v panovníkově okolí a stály v jeho politických i vojenských službách, za které eventuálně obdržely do zástavy nemovitý majetek. Zjistíme pak, že pánů z Čech opravdu mohlo být až dva tucty. Nepochybně sem patřili Vilém Zajíc z Hazmburka, udržující jako jeden z velitelů Pražského hradu úzké kontakty s pražskými

husitskými představiteli, Mikuláš Divůček z Jemniště, Jan starší z Michalovic, Aleš Škopek z Dubé, Půta z Ilburka, Jan mladší z Hradce, bratři Hanuš a Friedrich (Bedřich) z Kolovrat, Albrecht z Koldic, Aleš Holický ze Šternberka, Václav z Dubé a Leština, Zikmund Děčínský z Vartenberka a Arnošt Flaška z Pardubic na Rychmburku. Se značnou mírou opatrnosti se dá uvažovat také o Jindřichovi z Elsterberka, Vilémovi a Janovi (Krkovi) Švihovských z Rýzemberka, Janu Chudobovi z Vartenberka na Ralsku, Bohuslavovi (VI.) ze Švamberka a jeho bratru Hynku Krušinovi, Půtovi (III.) z Častolovic, Janu Městeckém z Opočna, Hynkovi Červenohorském z Dubé, Petrovi Konopištském ze Šternberka a snad též o Mikuláši Zajícovi z Hazmburka na Kosti.²⁷⁶ Zda se do Prahy vydal Oldřich (II.) z Rožberka, zůstává v rovině spekulací. Čtenář si všechna tato jména sice zapamatovat nemůže, ve výčtu však před ním defilují postavy, proti nimž se již vypravil či zanedlouho vypraví Jan Žižka s ikonickým palcátem v ruce.

Účast řady předních pánů na Zikmundově korunovaci, již poskytli jako zástupci české zemské obce legitimitu, doslova iritovala husitskou Prahu, která se oprávněnost Lucemburkova českého královského důstojenství snažila všemožně zpochybnit. Pražští husitští univerzitní mistři, konšelé, hejtmani i kněží věděli to, co bylo zjevné. Z vojenského i ekonomického hlediska skončila kruciáta katastrofálně, díky ní však Zikmund slavil nesporný politický úspěch. Starý lišák se dal pod ochranou křižáckých zbraní korunovat českým králem, získal pod kontrolu české korunovační klenoty i poklady svého zesnulého bratra a ze státoprávního i mezinárodně politického hlediska husitům situaci nesmírně zkomplikoval. Navíc získal do své moci říšský poklad, jehož držitel byl pokládán za nesporného panovníka Svaté říše římské. Tím považoval svůj úkol před Prahou za skončený. Mezi 30. červencem a 2. srpnem křižácká vojska levý vltavský břeh vyklidila. Zikmund dal ještě 31. července vystavit písemnost, kterou z titulu římského krále schválil a pochválil nedávno uzavřenou smlouvu mezi francouzským králem Karlem VI. a anglickým panovníkem Jindřichem V. jako významný krok k jednotě křesťanstva a církve. Bez jednoty by nebylo stability, míru a harmonie. Stávající české poměry bezděčně propůjčovaly této dávné gnómě ironický nádech. Lucemburk opustil Pražský hrad zřejmě až po soumraku 1. srpna a na delší čas se usídlil (v přítomnosti obou královen) v Kutné Hoře. Tam je doložen o šest dní později.²⁷⁷ Ještě před odchodem z Prahy stačil na Hradě zanechat početnou posádku, k jejíž členům mimo jiné náleželi katolický voják a kronikář Bartošek z Drahonic, Jan Šváb z Jíkve (oba známí z pozdějšího působení na Karlštejně) či Beneš z Hořovic, moravští vojáci Jan Svinka z Onšova a Zbyněk z Moravan i uherští bojovníci Šimon z Csögu, Štefan z Czsobánky, Michal z Rohova a Mikuláš Hus ze Šankovic. Diviš z Říčan areál opustil a vrátil se na hrad, po němž se psal.²⁷⁸ Obě pražské pevnosti i Nový hrad u Kunratic zůstávaly v rukou Zikmundových lidí a připomínaly pravobřežní Praze, která se ve stylisticky brilantních manifestech i básnických skladbách prezentovala jako hlava a vůdce úspěšné revolty, že husité zatím obstáli pouze v první konfrontaci „proti všem“.